

De Taktila methode®

een aanzet tot onderzoek naar de potentie
van Taktila® binnen het speciaal onderwijs

INLEIDING

Tijdens mijn stage bij Studio Xplo en de Taktila® Methode heeft Jofke gevraagd om beknopt onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor Taktila® in het onderwijs, m.n. het speciaal onderwijs.

OVER TAKTILA

Er zijn ongeveer 380.000 mensen met een visuele beperking in Nederland. Daarnaast zijn er nog zo'n 700.000 mensen in Nederland kleurenblind. Wereldwijd hebben 285 miljoen mensen een visuele beperking, waarvan er 246 miljoen slechtziend zijn en 39 miljoen blind.

Sinds oktober 2013 is beeldend kunstenaar Jofke van Loon bezig geweest vanuit Studio Xplo en met ondersteuning van Stichting KIVI met het ontwikkelen van een voelbaar kleurensysteem met bijbehorende lesmethode waarbij de beeldende begrippen met voelbare illustraties worden uitgelegd.

In 2014 heeft zij tijdens haar schilderlessen de prototypes getest bij blinde en slechtziende cursisten. Eind 2014 besloot zij deze methode met Taktila® als merknaam en in januari 2015 werd de Taktila methode® tijdens een expositie gelanceerd.

Om de behoefte en meerwaarde aan te tonen aan grote partijen is zij sindsdien bezig met het doorontwikkelen, verkennen van mogelijkheden en (laten) doen van onderzoek.

Taktila® is een nieuw voelbaar kleurensysteem. Het biedt praktische oplossingen voor alledaagse communicatieproblemen bij mensen die kleuren niet (goed) kunnen waarnemen. Hiervoor is aan 15 kleuren een structuur gekoppeld waarbij de visuele eigenschappen terugkomen in de voelbare eigenschappen. Wie de structuren van Taktila® in de vingers krijgt, kan deze toepassen om inzicht te krijgen in de kleurrijke visuele wereld.

Bij de Taktila methode® worden beeldaspecten zoals de kleurenleer, compositiewerking en ruimtesuggestie in 15 mappen uitgebeeld door middel van voelbare illustraties. Voorzien van theorie wordt met deze methode inzicht gegeven in de visuele wereld en de beeldende kunst.

VOORBEELDEN

Bij Visio onderwijs in Grave passen ze Taktila®-etiketjes toe op verfpotten om blinde kindjes een directe beleving bij de verfkleuren te geven.

Wanneer ze om geel vragen en de daarbij behorende structuur voelen, krijgen zij zonder moeite letterlijk en figuurlijk een gevoel bij de kleur geel.

Een man, blind sinds zijn geboorte, van middelbare leeftijd begreep met uitleg via de Taktila methode® in 30 minuten dat een boom uit verschillende bruintinten bestaat en hoe die bruintinten zijn opgebouwd. Hij had dit nooit geweten.

Een 80-jarige blinde man leerde met behulp van de Taktila methode® perspectieftekeningen en andere beeldende aspecten. Hij tekende blindelings zijn ouderlijk huis in Aruba in perspectief. Zijn familie herkende het huis en de sfeer van Aruba in het schilderij.

en Jofke heeft nog veel meer succesvolle voorbeelden uit de praktijk.

Wanneer mensen het gevoel hebben dat er met het wegvallen van hun zicht een hoop ontnomen wordt, komen ze er bij een kennismaking met Taktila® achter dat er nog tal van mogelijkheden overblijven.

SPECIAAL ONDERWIJS

SO is Speciaal Onderwijs Basisonderwijs
VSO is Voorgezet Speciaal Onderwijs.
Onderwijs voor visuele beperking valt onder Cluster 1 (Er zijn er 4)

Er zijn ook leerlingen met een (ernstig) meervoudige beperking (MB = meervoudige beperking en EMB = ernstig meervoudige beperking) en worden ingedeeld naar

Leerzorgniveau en in de groepen naar Ontwikkelingsleeftijd, de leerroute wordt individueel bepaald.

Onderwijs voor visuele beperking valt onder Cluster 1, er bestaan in totaal 4 clusters. Naast een visuele beperking kunnen leerlingen een (ernstig) meervoudige beperking hebben (MB of EMB).

Er zijn door het SLO (Stichting Leerplan Ontwikkeling, Nederland) leerroutes uitgezet; Deze leerroutes geven een beeld van het gewenste beheersingsniveau van leerlingen aan het eind van het (praktijk)onderwijs:

Wat moeten leerlingen kennen en kunnen met het oog op hun eventuele vervolgonderwijs en hun toekomstige plaats in de maatschappij?

De leerroutes bevatten doelbeschrijvingen die functioneel zijn in de context van wonen, werken, burgerschap en vrije tijd. ⁽²⁾

Leerroutes die gericht zijn op verschillende uitstroomperspectieven en doelgroepen, met daarbij concrete voorbeelden van relevante taken, kunnen behulpzaam zijn bij het vaststellen van individuele leerdoelen en het vormgeven van individuele onderwijstrajecten.

Er zijn leergebieden waar wel de leerlijn voor wordt gehanteerd, maar die niet op individueel niveau gescoord worden.

De doelen voor deze leergebieden worden klassikaal aangeboden met daarbinnen aandacht voor individuele verschillen.

Dit zijn voor het SO:

- zintuiglijke en motorische ontwikkeling;
- sociaal-emotionele ontwikkeling;
- omgaan met media en technologische hulpmiddelen;
- oriëntatie op mens en wereld (OMW);
- kunstzinnige oriëntatie;
- bewegingsonderwijs.

en voor het VSO:

- Mens en maatschappij
- Mens, natuur en techniek
- Informatie zoeken, beoordelen en gebruiken
- Culturele oriëntatie en creatieve expressie
- Voorbereiding op dagbesteding/arbeid
- Bewegen en sport

Met het oog op Taktila® om die als methode in te zetten voor het SO en VSO selecteerden we tijdens een brainstorm uit een heleboel vraagstukken een aantal vragen om de doelstelling van het onderzoek te verscherpen en te achterhalen.

ONDERZOEK

Doelstelling:

Het onderzoek is gericht om meer inzicht te verkrijgen op de vraag; Hoe zorgen we ervoor dat de Taktila methode® een plek krijgt binnen het speciaal onderwijs?

Deelvragen zijn daarbij:

Welke instellingen/instanties en organisaties zijn potentiële gebruikers van de Taktila methode®? (wie, beslissers, gebruikers)
Wat en hoe doen ze het nu op het gebied van kunstzinnige vorming of beeldende vakken?

Onderzoeksvragen

1. School; Alg. Info, verifiëren van N.A.W. gegevens, emailadres, hoeveel leerlingen, leeftijdsgroepen, indeling, groepsgrootte, docent en begeleiding per groep, taken docerend t.o.v. zorgend?
2. Wie gaat er over het onderwijs cq. leer methode en/of aanschaf? Naam, email en telefoonnummer
3. Welke vakken worden er gegeven? Zijn er ook beeldende vakken?
4. Welke methoden worden er gebruikt? Bestaande en zelfontwikkelde? Is er bijv. al een leer methode over beelddaspecten, dat toepasbaar is in het dagelijks leven zoals perspectief of kleur?

Met het oog op Taktila® om die als methode in te zetten voor het SO en VSO hebben we tijdens een brainstorm uit een heleboel vraagstukken een aantal vragen geselecteerd om de doelstelling van het onderzoek te verscherpen en te achterhalen.

Doelgroep

Het mailbestand bestaat niet alleen uit scholen binnen het speciaal onderwijs, SO of VSO. In het bestand zijn er ook expertisecentra, revalidatiecentra en woonlocaties.

Ook locaties of organisaties die niet direct iets met onderwijs te maken heeft, maar bijv. wel met kennisoverdracht op specifieke onderwerpen en thematiek zoals vb. catering, tuinpraktijk, zelfstandigheidstraining of een vorm van dagbesteding d.m.v. creatieve disciplines zoals keramiek of handvaardigheid, zijn opgenomen in dit bestand.

Daarnaast enkele adressen van organisaties die zich voor de doelgroep inzetten door samenwerkingen te bevorderen op divers gebied.

Resultaat in nummers

Van de 97 mailadressen, had ik 18 foutmeldingen, van de overgebleven 79 mailadressen ontving ik 31 x respons (39%), waarvan 6 met concrete antwoorden op de vragen of informatie, 5 doorverwijzingen en 20 emails waarin werd uitgelegd dat ik niet op het juiste adres had aangeklopt vanwege allerlei redenen.

Na enkele weken heb ik de mail met vragen nog eens uitgezet naar de mailadressen (incl. alle doorverwijzingen) die ik uit de respons heb vergaard, echter was het respons daarvan nihil.

Vervolgens heb ik alle respons verwerkt in het adressenbestand met concrete antwoorden van de respondenten en alle conclusies. Daarnaast heb ik alle emailadressen uit het bijgewerkte bestand uitgenodigd voor het Taktila® Symposium dat op 11 juni 2017 plaatsvindt.

De respondenten die positief hebben gereageerd heb ik direct naar Jofke doorverwezen waarop zij telefonisch contact heeft opgenomen voor een (bel)afspraken of evt. een demonstratie van de Taktila methode®. zie Vervolgactie.

Conclusies

De groepen binnen VSO en SO zijn klein, waar je in het regulier onderwijs de gangbare klassenaantallen van 25 tot 30 leerlingen telt, zijn er in het SO of VSO groepen van 1 tot maximaal 15 leerlingen. Omdat hun leerroutes individueel zijn bepaald naar zorgbehoefte en leerniveau, worden bestaande leermethoden aangepast.

Beeldende vakken of lessen in andere kunstzinnige disciplines vallen niet standaard binnen het curriculum. Er zijn vakken als handvaardigheid, kunstzinnige vorming, beweging en muziek.

Binnen het VSO zijn deze vakken afhankelijk van de pakketkeuze van de leerling. Bij vb. techniek werkt men met beeldende aspecten, het is niet bekend in welke mate of op welke wijze.

Binnen het SO vormen beeldende vakken maar een klein onderdeel van het curriculum en richt het SO zich vnl. op vakken gebaseerd op het reguliere onderwijs (zoals rekenen en taal).

Er is meer aandacht voor vb. tuinpraktijk of zelfstandigheidstraining dat meer aansluit aan het zorgende/revaliderende aspect van het individuele leertraject van een leerling.

Eens in een schooljaar tijdens bijv. een projectweek werkt men vakoverstijgend waarbij kunstdisciplines worden betrokken. Echter werd er geen onderscheid gemaakt in culturele en kunstzinnige vorming (kunst en filosofie) en handvaardigheid (techniek).

Onder de respondenten waren er twee ateliers waarvan er bij 1 beeldende vakken werden gegeven, elke dag een andere discipline, tekenen, schilderen, keramiek danwel gekoppeld aan kunstgeschiedenis.

Bij het andere atelier ging het alleen om het toepassen van technieken voor de verkoop

van eindproducten, die niks te maken hebben met beeldende vorming maar met handvaardigheid. Beide ateliers bieden dagbesteding, dat wordt afgenomen door volwassen cliënten en geen leerlingen van het SO of VSO.

Er is een zeker mate van discrepantie wat betreft de besluitvorming omtrent aanschaf en gebruik van leermethoden. Per locatie bestaat er autonomie en zelfstandigheid om zelf te bepalen welke leermethoden worden gebruikt of aangeschaft. Dedicon kwam enkele malen ter sprake als aanbieder maar er werd vnl. bestaand materiaal individueel toegepast gebruikt.

Verder werd er geprobeerd om zoveel mogelijk aan te sluiten op de leermethodiek van het regulier onderwijs, waarbij bestaand materiaal toegepast werd aan individuele behoefte.

Een specifieke leer methode voor kunstzinnige vorming werd niet genoemd, er wordt naar behoefte uitgelegd, voorgedaan en geïnformeerd, afhankelijk van de activiteit. Er wordt ook organisatie-breed leermiddelen aangeschaft, maar iedere locatie bepaalt zelf het gebruik.

Uit eerdere reacties van de doelgroep blijkt dat de methode goed aansluit op de behoefte en toepassing. De partijen die potentiële afnemers vormen voor de Taktila methode® zijn echter nog niet overtuigd en tevens verdeeld om diverse redenen; geen tijd, geen financiën, zien de potentie niet, etc. waardoor de Taktila methode® nog niet toegankelijk is via reguliere kanalen zoals SO, VSO, dagbesteding of revalidatie.

Het personeel dat functies omtrent besluitvorming vervult, wisselt ook regelmatig.

Enige frequente controle van het adressenbestand is geboden om de actualiteit van het bestand te kunnen waarborgen.

Vervolgactie

Enkele waren nieuwsgierig naar Taktila® en wat het inhoudt en wat het kan bieden. Een ander gaf aan dat er geen methode was die kleur of perspectief op een tactiele wijze zou kunnen uitleggen, maar gaf ook niet aan of die behoefte er wel of niet was.

Op 3 april zijn 6 positieve respondenten na gebeld. Helaas werd er alsnog weerstand uitgesproken; conclusie is dat er ook bij de zorgverleners een beperking zit m.b.t. angst voor het onbekende, denken in beperkingen i.p.v. in mogelijkheden (die nog overblijven). Naast interne verdeeldheid zijn er bovendien grote verschillen in denkniveau binnen organisaties als Visio en Bartimeus tussen beleidsmakers, beslissers en uitvoerend personeel, wat nog een discrepantie betekent tussen beslissers en toepassers en de doelgroep.

De grootste weerstand blijkt het gebrek aan tijd om uitleg te geven, begeleiders, zorgverleners en onderwijzers krijgen daardoor niet de mogelijkheid om inzicht te verkrijgen in de behoefte of potentie van de leerling, cliënt of patiënt zelf, behalve zich gericht te zijn op de primaire zorgbehoefte. De doelgroep is afhankelijk wat het krijgt aangeboden door hun begeleider, zorgverlener dan wel onderwijskracht. Dit is een groep van uitvoerend personeel dat weinig tijd en ruimte krijgt en ziet om zich te verdiepen in de (overgebleven) mogelijkheden en daardoor genoodzaakt is zich te richten op al wat er niet meer mogelijk is. Helpen met een beperking i.p.v. helpen met wat er nog wel mogelijk is, wat duidelijk een andere manier van denken en handelen vergt.

De lage respons is ook ook te wijten aan het overdaad van aanbod op hulpmiddelen die op de markt zijn voor deze doelgroep. Tijdens de Zie Zo-beurs in Utrecht op 24 en 25 maart 2017 stonden 51 verschillende aanbieders van hulpmiddelen. Tegenover het aantal beursdeelnemers staat het aantal aanbieders die niet aanwezig waren, maar wel actief zijn op deze markt.

Nader onderzoek van de markt, mogelijke concurrenten dan wel gelijkgestemden vergroot inzicht om de juiste samenwerkingen te kunnen bevorderen ter professionalisering van Taktila® als methode en als hulpmiddel (product).

Daarbij rijzen er twee vraagstukken, die aanleiding kunnen vormen tot nader onderzoek;

1. Hoe kan de Taktila methode® zich onderscheiden om een afzetmarkt te vinden?

Denk bijv. aan cursus/training op locatie, ondersteuning bij onderzoek naar financiële middelen. Op welke sociaal maatschappelijke behoeftes kan er met Taktila® worden ingespeeld behalve de behoefte van kunstbeleving? Het is van belang om de unieke waarden van Taktila® te benadrukken.

2. Hoe dient de Taktila methode® gecommuniceerd of gepresenteerd te worden om de doelgroep te bereiken of om toegankelijk/bereikbaar te maken voor de doelgroep?

Hierbij gaat het om de vorm;
Is het een leermiddel bij beeldende vorming?
Een vorm van creatieve therapie bij revalidatie of zorgvoorziening?
Of is het een hulpmiddel bij sociaal maatschappelijke behoeftes in het dagelijks leven?
Of allemaal?

Een gevolg zou kunnen zijn dat er aanpassingen gemaakt dienen te worden in de Taktila methode® betreffende bijv. de huidige vorm, zonder afbraak te doen van de inhoud. Maar dit kan ook een uitbreiding zijn zoals bijv. het boek en de mappen uit de kist in delen uit te geven gelijk het luisterboek is ingedeeld in verschillende luisterbestanden.

De Zie-Zo-beurs is een goed medium voor de methode om zich te presenteren aan de doelgroep. Over het algemeen reageren mensen erg enthousiast en vragen zich af of het al wordt aangeboden op SO en VSO. Men kan zich vooral goed voorstellen dat kinderen hier baat bij kunnen hebben. In gesprek raken ze ook zelf enthousiast over beeldaspecten die m.b.v. de Taktila methode® duidelijk gemaakt kan worden op een tactiele wijze.

De Taktila®-kleurenkaart is daarbij een middel eenvoudig in zijn vorm maar ijzersterk om de essentie van het begrip kleur tactiel te verklaren.

Echter, hebben we hier op de beurs vooral te maken gehad met de doelgroep van de methode, waarvan het al bekend was dat zij erg enthousiast zijn over de Taktila methode®.

Mensen die tijdens de Zie-Zo beurs de Taktila®-stand bezochten en enthousiast waren omtrent de methode en de teken- en schildercursus voor de visueel beperkten spraken hun weerstand uit wat de demografische afstand betrof naar Tilburg.

Indien er lessen in hun omgeving zouden plaatsvinden of bijv. in de vorm van een workshopweekend of zomerkamp, zou men eerder overgaan tot deelname. Hiermee wordt aangetoond dat bij het plaatsvinden van bijv. een Taktila® training of cursus o.i.d., demografie zeker een factor is om in overweging te nemen wat betreft de locatie van de training/cursus.

Slotconclusie

Ondanks de lage respons hebben we een goede indruk gekregen van de organisatie van het speciaal onderwijs in Nederland van onze doelgroep, cluster 1, blinden en visueel beperkten. Er zijn twee grote organisaties Visio en Bartimeus die zich toegespitst hebben op leerlingen met een visuele beperking. Beide organisaties richten zich naast speciaal onderwijs ook op EMB en MB, revalidatie, woonlocaties, begeleiding en ondersteuning in de vorm van expertise-centra en dagbesteding.

Deze zorgvoorzieningen kunnen door de doelgroep deels bekostigd worden uit zorgverzekeringen en sociale fondsen (uitkeringen WAJONG).

Het aanbieden van ondersteuning bij het zoeken naar tegemoetkoming van de kosten in de vorm van subsidie bij aanschaf van de methode is daarom zeker een toegevoegde waarde.

Binnen deze twee grote organisaties hebben we inzicht verkregen van de indeling in de verscheidenheid van de locaties verspreid over heel Nederland, tevens hebben we deels de contactpersonen kunnen achterhalen die verantwoordelijk zijn voor het onderwijs en de leermiddelen.

Om samenwerkingen aan te kunnen gaan met potentiële onderwijs-organisaties die bij aanschaf van de Taktila methode® deze toegankelijk maken via SO en VSO bij de doelgroep, is nader onderzoek noodzakelijk naar de juiste sleutelfiguren binnen een Visio en Bartimeus. Dat is de groep die de Taktila methode® op grote schaal toegankelijk kan maken zodat de eindgebruiker met Taktila® aan de slag kan en Taktila® de norm wordt voor (tactiele) kleur.

Door toedoen van de mailing-onderzoek en deelname aan de Zie-Zo-beurs is er een concreet contact ontstaan met de Koninklijke Kentalis in Sint Michielsgestel, een instelling die zich inzet voor doof-blinden binnen onderwijs, dagbesteding en revalidatie.

Met een gelijksoortige vorm hebben zij een kunstproject afgerond waarbij tactiel schilderen werd ingezet als een revaliderend middel. Jofke is in gesprek om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om samen te gaan werken.

Beeldende vakken hebben binnen het SO en VSO een klein aandeel. Dat is in het regulier onderwijs niet anders, afgezien van de kunstzinnige opleidingen, zowel toegepast als autonoom. De tendens dat kunst als een meetbaar resultaat moet worden verantwoord om de toegevoegde waarde ervan te kunnen bewijzen is momenteel inherent aan de huidige maatschappij en politiek. Het is actueel en onontkoombaar. Een gegeven die in overweging moet worden meegenomen bij de keuzes over de verder ontwikkeling van de Taktila methode® als product.

Aanbevelingen

Een samenwerking zou mogelijk kansen creëren voor een groter draagvlak van de Taktila® Methode en gelegenheid om doorontwikkeld te worden. Dit is afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt hoe Taktila® gecommuniceerd gaat worden.

De methode is compleet en helder wat de didactische inhoud betreft. De vorm van de methode, de kist, de boeken, de mappen, het boek en de attributen zijn gericht op tactiliteit en functie. Esthetisch gezien zou de vorm verbeterd kunnen worden m.b.v. digitale ontwerpprogramma's en grafische vormgeving en nieuwe technieken, echter hangt hier een prijskaartje aan.

Herzien van de vorm zou kunnen leiden tot uitbreidingen of aanpassingen waarbij de methode handzamer, praktischer of gefragmenteerd zou kunnen worden aangeboden. De uitdrukking 'het geheel is meer dan de som der delen' kan in dit geval tweeledig worden uitgewerkt; Taktila® als complete kist of als verschillende kleinere kisten opgedeeld per thema/onderwerp of beeldaspect.

Introductie, workshops en trainingen van Taktila® aanbieden in delen, leidt mogelijk tot korte maar ook meerdere contactmomenten met afnemers en doelgroep. Hierdoor ontstaat mogelijk meer en vaker toegang tot Taktila® en meer aanleiding om andere delen van Taktila® aan te bieden.

Het bereik van Taktila® is afhankelijk van o.a.;

- De doelgroep van mensen met een visuele beperking met een interesse en behoefte voor het visuele, zoals kleur en perspectief (creativiteit, kunstzinnige vorming of kunst), dat groot genoeg is om met Taktila® op deze behoefte in te spelen.
- De georganiseerde omgeving van de doelgroep om de Taktila methode® in al zijn facetten te waarderen en ten volle te benutten.
- Marktbenadering; De vorm en manier van communicatie van de Taktila methode® als product.

BRONNENLIJST

pag. 2-3; Bron: www.Taktila.com, Uitleg over de Taktila methode®

pag. 4; <http://downloads.slo.nl/Repository/passende-perspectieven-praktijkonderwijs-leerroutes-rekenen.pdf>, pag. 8)